

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1208 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umriqov, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasini dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxiizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrorov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	

Turizm sektorida milliy hunarmadchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiqli , PhD	
Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari.....	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari.....	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan.....	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoira Azimovna , kafedra professori	
Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni.....	164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umurov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi.....	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlikka ta'siri.....	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari.....	186
Burxanov Aktam Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid.....	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orqali turizm industriyasini rivojlantirish usullari.....	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti.....	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar	
va ular hisobining amaldagi holati.....	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari.....	221
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance.....	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha	
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari.....	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari.....	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faolyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari.....	253
Boyyigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi	
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli	
yo'nalishlari.....	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	

Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...	269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	284
M. Samiyeva , kafedra assisenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmira Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	
Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tatqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан	340
Усманов Фаррух Обитхонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi; Sindarov Fazliddin Kaxramonovich , kafedra assistenti	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari	400
J. Y. Isakov , i.f.d., professor	

Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinov , doktorant	
Erkin iqtisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли , магистр	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna , PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодида Исаметдиновна , PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f.n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i.f.d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otobek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	

O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
Markaziy Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi.....	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyorov Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i.f.n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari.....	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapparovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna , katta o'qituvchi	
Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashtirish va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	

Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari...	683
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish	709
Ishaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	
Korxonalar moliyaviy tahlilining ahamiyati	714
Karimov Eminjon Gapardjonovich , doktorant	
Рекреация как основа духовно-культурного возрождения нации и социально-экономического развития страны	716
Алимова Гузал Алишеровна , Доктор философии (PhD) по экономическим наукам	
Развитие тепличного плодовоовощеводства и создание в отрасли цепочки добавленной стоимости Республики Узбекистан.....	722
Дурманов Акмал Шаймарданович , PhD, доцент кафедры	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishning innovatsion usullari.....	734
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li , DSc, mustaqil izlanuvchi	
Роль виртуальных банков в развитии экономики Узбекистане.....	738
Каримов Нарбой Ганиевич , доктор экономических наук; Ниязметов Мансур Рустамович	
Xotin-qizlarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish imkoniyatlari	742
Xayitov Abdimannon Buxarovich , iqtisod fanlari nomzodi	
Maxsus iqtisodiy zonalar: mazmun-mohiyati, ulardagi investitsiya muhitini yaxshilash	748
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li , PhD, dotsent	
Современные тенденции формирования системы критериев рабочих мест в условиях экологизации экономики	754
Ходжаева Нодирахон Абдурашидовна , PhD, профессор	
Yangi O'zbekistonda xizmatlar sohasi – mamlakat taraqqiyotining drayveri	760
Yusupov Muxamadamin , kafedra dotsenti	
Oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlarning zarurati	767
Anvar Bazarbayevich Gafurov , PhD (i.f.f.d)	
Kichik sanoat zonalaridagi korxonalar raqobatbardoshligini oshirish.....	774
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	778
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Tibbiy sug'urtada innovatsiyalar va IT-texnologiyalarning qo'llanilishi	784
Xalikulova Gulzada Tadjimuratovna , PhD, kafedra dotsenti	
Improvement of Scientific Methodological Bases of Innovative Management of Higher Education Institutions.	789
Gafurova Dilshoda , PhD	
Leveraging Public-Private Partnerships for Strategic Investment Financing	793
Yakubova Samira , PhD	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida banklarning o'rni.....	797
Adilova Zohida Ikromjonovna	
Turistik resurslarning salohiyatdan samarali foydalanishning nazariy asoslari	801
Alimardonova Zebuniso Mamarajabovna , mustaqil izlanuvchi	
Respublikamizda qimmatli qog'ozlar bozorini raqamlashtirishning o'ziga xos jihatlari	805
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Исследование алюминиевого порошка как строительный материал	809
Шарипова Мадина Конгратбаевна , преподаватель	
Bank tizimi samaradorligini oshirishda chakana bank xizmatlarining o'rni.....	812
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich , PhD	

Lizing faoliyatini kreditlashda anderraytingdan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari	818
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Milliy moliya bozorini rivojlantirish xususidagi ilmiy-nazariy qarashlar	824
Burxanov A. U. , i.f.d., professor, Muratov Amir Timur ug'li , talaba	
Iqtisodiyotda yashil innovatsiyalarni joriy etishni konseptual asoslari.....	829
Ruzibayeva Nargiza Hakimovna , kafedra dotsenti	
Цифровизация страховых претензий является основным механизмом развития страховой отрасли.....	835
Узакова Камола Бехзодовна , ассистент кафедры	
O'zbekiston va MDH mamlakatlari soliq tizimining qiyosiy tahlili	839
Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchi	
Soliq ma'muriyatchiligi tizimida samarali soliq nazoratini tashkil etish masalalari.....	845
Poyonov Bobir Bekmurod o'g'li , Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchilar	
Banklarda aktivlar portfellarining zamonaviy holati	851
Murodova Mohigul Chori qizi , katta o'qituvchi	
Vaqtni boshqarish texnologiyasidan foydalangan holda talabalarining o'quv faoliyatida o'zini o'zi tashkil etishini rivojlantirish muammosini o'rganishning nazariy asoslari.....	855
Otajonova Maftuna Sultonmurodovna , tayanch doktorant	
Kredit-modul tizimida talabalarining mustaqil ishini rejalashtirish va tashkil qilish	859
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna , p. f. n.	
Erkin iqtisodiy hududlarga investitsiyalarni jalb etish innovatsion taraqqiyot omili sifatida	863
Sheraliyeva Saida Azatovna , katta o'qituvchi	
Paxta-to'qimachilik klasterlari mahsulotlari eksportini motivatsiyalash mexanizmi	868
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich , tayanch doktorant	
O'zbekiston Respublikasida soliq tavakkalchiligini boshqarishning hozirgi zamon muammolari.....	875
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich , mustaqil izlanuvchi	
Modern Methods of Tax Control: Analysis, Problems and Solutions.....	879
Ergasheva Malikakhon , Independent researcher	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish mehnat bozorida bandlik darajasini oshirish omili sifatida.....	884
Amanov Otabek Amankulovich	
Tashqi savdo – statistik o'rganishning obyekti sifatida.....	888
Ergashev Mirjon Yorqin o'g'li , tayanch doktorant	
Nodavlat notijoart tashkilotlarida maqsadli tushumlarga doir ishchi schotlarni takomillashtirish.....	893
Ne'matov Oybek Ismatullayevich , PhD	
Kichik biznes subyektlarida marketing strategiyasini qo'llash va uni takomillashtirish	897
Saidaxmedova Nodira Ilxamovna , DsC	
Библиометрический анализ области знаний налогового администрирования.....	902
Bokhodir Isroilov , Doctor of Economics, Boburshokh Ibragimov , PhD	
Soliq qarzini undirish amaliyoti va uni tartibini takomillashtirish tahlili.....	909
Raximova Shaxlo Rajapboyevna , mustaqil tadqiqotchi	
Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlashda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning ahamiyati.....	915
Xo'jaqulova Nigora Rustamovna , PhD	
Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda soliqlarning ta'sirini boshqarish	922
Maxmudov Anvarjon Maxmudovich , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda tijorat banklarining investitsion faoliyatining ekonometrik tahlili	930
Achilov Uyg'unjon Ulug'bekovich , dotsent	
Семья и ее роль в воспитании молодежи.....	935
Зайналов Жахонгир Расулович , профессор, Бердикулов Журабек , ассистент	
Don mahsulotlari korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarining boshqaruv hisobi, auditi va tahlil qilishga oid tadqiqotlarga doir mulohazalar.....	938
Nosirov Ilhom Abbosovich , i.f.d., Abdilalimov Akmaljon Obidjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Повышение эффективности маркетинговой деятельности издательско-полиграфических компаний..	943
Холмирзаева Феруза Абдуллаевна	
Совершенствование учета качества в предприятиях по хранению и переработке зерна.....	949
Холбеков Расул Олимович , доктор экономических наук, профессор	
Mamlakatimizda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning zamonaviy yo'nalishlari.....	956
Axmedova Nafisa Amriddin qizi	

Iste'molchilarga yo'naltirilgan marketing strategiyalarini takomillashtirish.....	962
Ruziyeva Shaxlo Raupovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda ichki auditni tashkil qilishning nazariy asoslari	968
Maxmudova Sharifa Elmurodovna , tayanch doktorant	
Tijorat banklarining chakana xizmatlari va ularga ta'sir etuvchi omillar	972
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna , PhD	
Xalqaro lizing munosabatlarini rivojlantirish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishda uning rolini oshirish	978
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Raqamli banklar faoliyatini tahlil qilish (Tinkoffbank misolida).....	983
Nabiyeva Feruza Odilovna , tayanch doktorant, Parpiyeva Ra'no Abdurasulovna	
Пути организации инновационных процессов в Узбекистане	988
Насиров Дилшод Фарходович	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	992
Кодиров Бобур Абдулбори угли , магистр	
Tijorat banklari depozit bazasini optimallashtirish masalalari	1000
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
Tijorat banklari operatsion xarajatlarini optimallashtirishning ayrim jihatlari	1005
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Bank kapitali barqarorligini oshirishda iqtisodiy mexanizmlardan foydalanish holati.....	1010
Vasiyev Alisher Samiyevich	
O'zbekistonda fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirish amaliyotining institutsional tahlili	1014
Hakimjon Hakimov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1019
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Korxonalarining investitsiya faolligini ta'minlashda soliq rag'batlarining samaradorligini oshirish	1024
Ilyasova Barno Axmadovna , mustaqil tadqiqotchi	
Xitoy sug'urta bozorida onlayn sug'urta xizmatlar tahlili.....	1028
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich , Iqtisodiyot fanlari falsafa doktori (PhD)	
Ayrim rivojlanayotgan davlatlarda innovatsion bank xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari	1033
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi , PhD	
Soliq ma'muriyatchiligi faoliyati samaradorligini matematik simulyatsion modelashtirish.....	1041
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
O'zbekistonda akademik mustaqillikni qo'llab-quvvatlash: 2022-yilgi AFI tadqiqotidan olingan tushunchalar va ilmiy istiqbollar	1046
Yuldashev Feruz Isroil o'g'li , tayanch doktorant	
Mintaqaviy rivojlanishdagi nomutanosiblikni tartibga solish funksiyalari.....	1052
Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori	
Tijorat banklarining innovatsion marketing strategiyasi samaradorligini oshirish yo'llari	1058
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekistonda oliy ta'lim tizimini rivojlantirishning marketing strategiyasi va uning amal qilish mexanizmi	1064
Muxtorova Umida Karimovna , katta o'qituvchi	
Аспекты здоровья и питания: влияние продукции животноводства на устойчивые и здоровые рационы	1070
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции	1075
Бабаева Гузаль Яшиновна , доцент кафедры	
Oilaviy biznes bo'yicha jahon amaliyoti tahlili	1081
Toshpo'latov Murodulla Sobirjon o'g'li	
Milliy iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining tutgan o'rni.....	1086
Jo'rayev Dilshod Maxmudjonovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi.....	1091
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlantirishda tashqi iqtisodiy savdoning ahamiyati.....	1095
Ibodullayev Abror Axrorovich , dotsent, Gulov Ma'ruf G'ayrat o'g'li , Muxtorov Ilhom Avazjon o'g'li , talabalar	
The Impact of Corporate Monopolies on Market Competition and Economic Health	1100
Nimatullayev Khondamir Tursunboy ugli , Avazov Ilkhom Ravshanovich	

Проблемы и перспективы зеленой экономики в Республике Узбекистан.....	1104
Тураева Адиба Икрамовна , старший преподаватель кафедры	
Quantifying the Return on Investment for Businesses in Adopting Green Construction Practices	1109
Gulsarakhon Muhammadyoqub kizi Ostonakulova , DSc	
Ishlab chiqarish tafovutining markaziy bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri	1117
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich , PhD	
Iqtisodiyotni globallashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish.....	1122
Kalandarova Nargiza Narimanovna , PhD	
Aksiyadorlik jamiyatlarining fond birjalarida listingdan o'tish tartibi va mamlakatimiz amaliyoti.....	1128
Narimonov Sayfullaxon Sunnatillo o'g'li , tayanch doktorant	
Hududlar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda investitsiya jozibadorligini oshirishning nazariy jihatlar.....	1135
Sunatullayeva Shaxnoza Xurshid qizi , tayanch doktorant	
Kichik biznes uchun muqobil moliyalashtirish manbalari va vositalari: xorijiy tajriba.....	1142
Xolikov Sarvar Xayitbayevich	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda va sug'urta portfelini muvozanatida andarrayting xizmati	1147
Sayfullo Mirzoyev , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonning elektron tijorat strategiyasi: xorijiy bozorlarda raqobat qilishning asosiy yo'llari.....	1153
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich , PhD	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda marketingning roli.....	1158
Eshmirzayev Faruddin Iloxjonovich , tayanch doktorant, Salimova Zaxro Sobirjon qizi , magistr	
Barqaror rivojlanish konsepsiyasini tadqiq qilish yondashuvlari tahlili.....	1164
Xasanova Nasiba Nazar qizi , tadqiqotchi	
Oziq-ovqat mahsulotlari bozorini rivojlantirishda marketing tadqiqotlari metodologiyasi	1170
Meyliyeva Dilnoza Boboniyoz qizi	
Концепция маркетинговой стратегии развития региона и ее теоретические основы.....	1176
Холмуротова Диёрахон Ибрагимовна	
Aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatiga xalqaro kapital bozoridan moliyaviy resurslar jalb qilish amaliyotining tahlili	1179
Muydinov Shohruh Najmiddin o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda o'zini o'zi band qilishda xorijiy tajribalar va ulardan mamlakatimizda foydalanish masalalari...	1186
Latipov Ashur Ali Rustam o'g'li , tayanch doktorant	
Aholini ijtimoiy himoyalash tizimini takomillashtirish.....	1191
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashishda raqamli texnologiya vositalarining o'rne.....	1194
Raxmonov Lochin To'xtamishovich , mustaqil izlanuvchi	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni oshirish orqali fond bozorida ularning ishtirokini kengaytirishning muhim strategik yo'nalishlari.....	1199
Yuldoshova Manzura Ollashkurovna	

TIJORAT BANKLARI O'RTASIDAGI RAQOBATNI OSHIRISH ORQALI FOND BOZORIDA ULARNING ISHTIROKINI KENGAYTIRISHNING MUHIM STRATEGIK YO'NALISHLARI

Yuldoshova Manzura Ollashkurovna

Toshkent amaliy fanlar universiteti iqtisodiyot fakulteti
"Tarmoqlar iqtisodiyoti" kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni oshirish orqali fond bozorida ularning ishtirokini kengaytirishning muhim strategik yo'nalishlari ochib berilgan. Maqolada tijorat banklarini raqobat konsentratsiyasi mezonlari taklif etilib, ularning natijasi orqali fond bozorida banklarning aksiyalari narxi o'zgarishiga baho berilgan.

Kalit so'zlar: Raqobat, raqobat konsentratsiyasi, strategiya, funksiya, mezon, strategik maqsad, algoritim.

Abstract: This article reveals important strategic directions for expanding the participation of commercial banks in the stock market by increasing competition. The article proposes the criteria of competitive concentration of commercial banks and evaluates the changes in the price of shares of banks in the stock market through their results.

Key words: Competition, concentration of competition, strategy, function, criterion, strategic goal, algorithm.

Аннотация: В данной статье раскрываются важные стратегические направления расширения участия коммерческих банков на фондовом рынке за счет усиления конкуренции. В статье предложены критерии конкурентной концентрации коммерческих банков и оценены изменения цен акций банков на фондовом рынке по их результатам.

Ключевые слова: Конкуренция, концентрация конкуренции, стратегия, функция, критерий, стратегическая цель, алгоритм.

KIRISH

AQSH va Yevropa Ittifoqi tomonidan O'zbekistonning kompaniya va banklariga nisbatan qo'llanilishi mumkin bo'lgan ikkilamchi sanksiyalar ehtimolining ortishi banklar faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi hamda tranzaksion xarajatlarning ortishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, tashqi geosiyosiy vaziyatning yanada keskinlashuvi oqibatida xalqaro tranzaksiyalarni amalga oshirishda tegishli komplayens risklari yuzaga kelishi mumkin. Bu esa banklarning barcha operatsiyalariga ta'sir o'tkazadi. Ta'kidlash joizki, "O'zbekistonda davlat qimmatli qog'ozlari kabi yuqori likvidli aktivlarning banklarning jami aktivlardagi ulushi juda past. Xususan, 2022-yil yakuniga ko'ra, tijorat banklarning qimmatli qog'ozlar portfeli jami aktivlarning 4,7 foizini tashkil qilgan. Bu esa, bank tizimi moliyaviy barqarorlik holati foiz stavkaning o'zgarishi hisobiga yuzaga kelishi mumkin bo'lgan qimmatli qog'ozlar bozorida narxlarning tebranishlariga ta'sirchan emasligini ko'rsatmoqda"¹.

AQSH va Yevropa moliyaviy tizimlarida yuzaga kelgan noaniqlik bir qator banklarning moliyaviy yo'qotishlarga uchrashiga olib keldi. Bu esa, moliyaviy bozorlarda tahlika uyg'onishiga va tebranuvchanlikning oshishiga, investorlarda xatarga moyillikning pasayishiga va natijada ba'zi banklarning defoltga uchrashlariga sabab bo'ldi. Jumladan, "First Republic Bank. 2023-yil I chorak yakuniga ko'ra, AQSHning bank tizimidagi aktivlari bo'yicha 14-o'rinni egallagan First Republic Bank joriy yilning mart oyida sodir bo'lgan Silicon Valley va Signature banklarining qulashi ortidan omonatchilarning o'z mablag'larini qaytarib olganliklari sababli bankda qo'yilgan omonatlar joriy yil boshiga nisbatan 41 foizga qisqargan. E'tiborli tomoni, 2023-yil 9-mart kuni bank depozitlari 173,5 mlrd dollar atrofida bo'lgan. Ushbu ko'rsatkich 2023-yil 31-mart holatiga kelib, AQSHning eng katta 11 ta banklari tomonidan taqdim etilgan 30 mlrd dollarlik depozitlarni hisobga olganda 104,5 mlrd dollar-

1 https://cbu.uz/upload/medialibrary/30a/ku4mkaxnxb3h3w3c8risvrp4dcm33is/FSR_2022_Uz.pdf

gacha tushib ketgan. 2023-yilning 25 aprel holatiga kelib, katta miqdordagi depozitlarning qaytarib olinishi bank aksiyalari narxining yil boshiga nisbatan deyarli 90 foizgacha qulashiga olib keldi. 2023 yil mart oyida boshlangan banklarga bo'lgan ishonchning yo'qolishi va 2022-yil ma'lumotlariga ko'ra, First Republic Bank depozitlarining deyarli 2/3 qismi FDIC tomonidan sug'urta qilinmaganligi bank depozitlarining qaytarib olinishiga asosiy sabablar sifatida ko'rsatish mumkin².

Banklarning qimmatli qog'ozlar bozorida faoliyatining umumiy strategiyasi turlarini ushbu bozordagi bank xatti-harakatlarining turiga standart yondashuvlardan foydalangan holda aniqlash, bir tomondan, raqobatdosh banklarning strategiyasini tushunishga, ikkinchi tomondan, banklar strategiyasini ishlab chiqishga imkon beradi. Bugungi kunda banklar tomonidan olib borilayotgan siyosat raqobat bozorida o'z ustunligini ta'minlash bilan birga hamma sohada faoliyatini rivojlantirish hisoblanadi. Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni oshirish orqali banklar bozorida bank mahsulotlarini oshirish, sifatli xizmat va yangi servislarni joriy etishga erishish imkoniyati yaratiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Tijorat banklarida raqobatni kuchaytirish orqali fond bozorida faoliyatini yanada kengaytirish masalalari bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, bu borada asosiy e'tibor banklarning ushbu jarayonlarni amalga oshirishda ishlab chiqarayotgan strategiyasini qanchalik to'g'ri olib borilishi bilan baholanadi.

Ayrim tadqiqotchilar fikricha, "...muvaffaqiyatning asosiy omili bankning qimmatli qog'ozlar bozorida o'z strategiyasini tanlashidir. O'tkazilgan tahlillar strategiyaning quyidagi tendensiyalarini aniqladi. Eng yirik banklar faol strategiyani amalga oshirishni afzal ko'radilar. Kichik mintaqaviy banklar raqobat natijasida o'z faoliyatini qisqartiradi yoki muayyan faoliyat sohalaridan voz kechadi. Shu bilan birga, investitsiya bankining o'z o'rnini egallashga harakat qilayotgan kichik banklar segmenti shakllanmoqda" deb hisoblaydilar³.

A. R. Alavardov ta'kidlaganidek, "bankning emissiya siyosatini boshqarishning strategik maqsadi qimmatli qog'ozlar chiqarishdan bank kapitalini doimiy ravishda o'sib borishini bankning moliyaviy barqarorligi va barqarorligi ta'minlashdan iborat, chunki aynan shu siyosat emissiyani ta'minlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi deb ta'kidlaydi"⁴.

Olib borilgan tadqiqotlarda fond bozori banklar faoliyati uchun muhim yo'nalishlardan biri sifatida qaraydilar. Jumladan, "...so'nggi yillarda fond bozorining shakllangan tarkibida tijorat banklarining qimmatli qog'ozlar bozorida professional faoliyati ular faoliyatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tijorat banklarining qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalari va investitsiya faoliyatidan olingan daromadlari ularning foydalarini shakllantirishda salmoqli ulushga ega" deb izohlaydilar⁵.

TADQIQOT METADOLOGIYASI

Tijorat banklari raqobat konsentratsiyasi orqali banklarning aksiyalar narxi o'zgarishlarini aniqlash imkonini berishi mumkin. Bunda, tijorat banklari raqobat konsentratsiyasi qiymati $Rk \leq 0.5$ bo'lsa, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga to'g'ridan to'g'ri bog'langan bo'lib, ularni narxi oshib boradi. Agar, raqobat konsentratsiyasi qiymati $0.51 < Rk \leq 0.8$ bo'lsa, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga o'zaro nomutanosiblikda bo'lib, ularni narxi keskin o'zgarib to'radi. Agar, raqobat konsentratsiyasi qiymati $0.81 < Rk \leq 1$ bo'lsa, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga teskari bog'lanishga ega bo'lib, ularni narxi tushib ketadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni kuchaytirish orqali banklar bozorida xizmat ko'rsatish tizimini o'zgartirish, yangi texnologiyalar asosida turli bank servislarni mijozlarga taqdim etish hamda yangi bank mahsulotlarini ishlab chiqish asosida banklarni daromadini oshirish, qimmatli qog'ozlar bozorida operatsiyalarni samaradorligini oshirish orqali ularning aksiyalarini narxi barqarorligini ta'minlash masalalarini yechimini topish mumkin bo'ladi. Tijorat banklari o'rtasidagi raqobat konsepsiyasi turli omillar o'rtasidagi o'zaro iqtisodiy ko'rsatkichlarni umimlashtirish orqali ishlab chiqilgan ma'lum mezonlar asosida baho beriladi. Ammo keyingi yillarda turli darajadagi iqtisodiy inqirozlar, ijtimoiy o'zgarishlar hamda siyosiy holatlardan kelib chiqib, banklar bozorida raqobatni baholash mezonlari ko'zlangan maqsadni amalga oshirish imkonini bermayapti. Shuning uchun hozirgi kunda banklar bozorida raqobatni baholashda "banklar raqobat konsentratsiyasi" mezonlaridan foydalanish taklif etiladi.

2 https://cbu.uz/upload/medialibrary/30a/ku4mkaxnxb3h3w3c8risvrp4dcm33is/FSR_2022_Uz.pdf

3 С. В. Якунин. Типы стратегий банка на рынке ценных бумаг 19 (322) - 2013 <https://cyberleninka.ru/article/n/typy-strategiy-banka-na-rynke-tsennyh-bumag>

4 Алавердов А. Р. Стратегический менеджмент в банке: учеб. пособие. М.: МЭСИ, 1999. С. 36.

5 <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-i-deyatelnost-kommercheskih-bankov-na-fondovom-rynke?ysclid=liyk0na3mp89533686>

Ko'plab olib borilgan tadqiqotlarda uchta muhim ko'rsatkichlarni ta'sir darajasi tahlil qilingan. Bularga, "bank konsentratsiyasi-bank raqobati-moliyaviy barqarorlik". Ushbu ko'rsatkichlarni bir-biriga ta'sirini ochib berish orqali umumiy xulosalar shakllantirilgan. Jumladan, "moliyaviy bozorlardagi munosabatlar assimetrik ma'lumotlar, tarmoq tashqi ta'sirining mavjudligi va (yo'q) kommutatsiya xarajatlari bilan tavsiflanadi. Bozorga kirishdagi bu ziddiyatlar va to'siqlar nima uchun moliya bozorlaridagi bozor mexanizmi boshqa bozorlardagi kabi ishlamasligi mumkinligini" tushuntiradi⁶.

Biz tomonimizdan taklif etilayotgan banklar raqobat konsentratsiyasi mezonlari quyidagicha:

Bunda, tijorat banklari raqobat konsentratsiyasi qiymati bo'lsa, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga to'g'ridan to'g'ri bog'langan bo'lib, ularni narxi oshib boradi. Agar, raqobat konsentratsiyasi qiymati $0,51 < Rk \leq 0,8$ bo'lsa, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga o'zaro nomutanosiblikda bo'lib, ularni narxi keskin o'zgarib to'radi. Agar, raqobat konsentratsiyasi qiymati $0,81 < Rk \leq 1$ bo'lsa, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga teskari bog'lanishga ega bo'lib, ularni narxi tushib ketadi.

Bank raqobat konsentratsiyasi formulasi quyidagicha ko'rinishda ifodalab olamiz:

$$BRK = \{f(x_1); f(x_2); f(x_3); \dots f(x_6)\} \quad (1)$$

Bu yerda, $f(x_1)$ funksiya bankni aktivlariga ta'sir qiluvchi omillar bo'lib, ularning umumiy harakatlanish chegarasi $\{0; 1\}$ oraliqda bo'ladi. Ushbu ko'rsatkichning qiymati qanchalik 0 ga yaqin bo'lsa, bank aktivlari raqobat bozorida hisoblanadi. Aksincha, agar 1 ga yaqinroq bo'lsa, bank aktivlariga ta'sir qiluvchi omillar salbiy oqibatlarini yuzaga keltiradi. Natijada, bankning aktivlari raqobat bozorida kuchsiz hisoblanadi.

Ushbu funksiyaning ijobiy holatda bo'lishida quyidagi omillarga bog'liq bo'ladi. Jumladan, pul mablag'lari va ularning ekvivalentligi (PEM), boshqa bankdagi mablag'lar (BBM), mijozlarga berilgan kreditlar va avanslar (MKA), amortizatsiya qilingan qiymat bilan ko'rsatilgan investitsiya qimmatli qog'ozlar (IQQ), boshqa umumiy daromadlar orqali haqqoniy qiymatga baholangan moliyaviy aktivlar (MA), qo'shma korxonalarga investitsiyalar (QKI), asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar (AVNA), kechiktirilgan soliq aktivlari (KSA), sug'urta aktivlari (A), boshqa aktivlar (BA) hamda sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar (O'MA).

Ushbu funksiyaning umumiy formulasi quyidagicha bo'ladi:

$$f(x_1) = \frac{MA+AVNA+KSA+BA+UMA}{PEM+BBM+MKA+IQQ+QKI} \quad (2)$$

$f(x_2)$ funksiya bankni majburiyatlariga ta'sir qiluvchi omillar bo'lib, ularning umumiy harakatlanish chegarasi $\{0; 1\}$ oraliqda bo'ladi. Ushbu ko'rsatkichning qiymati qanchalik 0 ga yaqin bo'lsa, bank majburiyatlari raqobat bozorida hisoblanadi. Aksincha, agar 1 ga yaqinroq bo'lsa, bank majburiyatlariga ta'sir qiluvchi omillar salbiy oqibatlarni yuzaga keltiradi. Natijada, bankning majburiyatlari raqobat bozorida kuchsiz hisoblanadi. Ushbu funksiyaning ijobiy holatda bo'lishida quyidagi omillarga bog'liq bo'ladi.

Jumladan, boshqa banklarning mablag'lari (BBM), mijozlarning mablag'lari (MM), chiqarilgan qarz qimmatli qog'ozlari (QQQ), boshqa qarz mablag'ari (BQM), kechiktirilgan soliq majburiyatlari (KSM), sug'urta majburiyatlari (SM), boshqa majburiyatlar (BM), subordinar qarz (SQ).

Ushbu funksiyaning umumiy formulasi quyidagicha bo'ladi:

$$f(x_2) = \frac{KSM+SM+BM+SQ}{BBM+MM+CHQQQ+BQM} \quad (3)$$

$f(x_3)$ funksiya bankni sof foizli daromadiga ta'sir qiluvchi omillar bo'lib, ularning umumiy harakatlanish chegarasi $\{0; 1\}$ oraliqda bo'ladi. Ushbu ko'rsatkichning qiymati qanchalik 0 ga yaqin bo'lsa, sof foizli daromad raqobat bozorida hisoblanadi. Aksincha, agar 1 ga yaqinroq bo'lsa, sof foizli daromadiga ta'sir qiluvchi omillar salbiy oqibatlarini yuzaga keltiradi. Natijada, bankning sof foizli daromadi raqobat bozorida kuchsiz hisoblanadi. Ushbu funksiyaning ijobiy holatda bo'lishida quyidagi omillarga bog'liq bo'ladi.

Komission daromadlar (KD), komission xarajat (KX), chet el valyutasini baholashdan olingan sof foydasi (OSF), chet el operatsiyalaridan olingan sof foyda (CHEVBOSF), sug'urta operatsiyalaridan olingan sof daromad (SOSD), sug'urta operatsiyalari bo'yicha xarajatlari (SOX), sug'urta zaxiralarning o'zgarishi (SZO'), qabul qilingan dividendlar (QQD), boshqa operatsion daromadlar (BOD), boshqa aktivlarning qadrsizlanishi bo'yicha zaxira (AQZ), sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlarning qadrsizlanishi uchun zaxirani tiklash (ZT), ma'muriy va boshqa operatsion xarajatlari (MOX), qo'shma korxonalardagi zarar o'lishi (QKZU).

Ushbu funksiyaning umumiy formulasi quyidagicha bo'ladi:

$$f(x_3) = \frac{KX+SOX+SZU+AQZ+ZT+MOX+QKZU}{KD+CHVBOSF+OSF+SOSD+QQD+BOD} \quad (4)$$

$f(x_4)$ funksiya qiymati foizli xarajatlarni/ foizli daromadlarga nisbati qiymati asosida hisoblanadi. Ularning umumiy harakatlanish chegarasi $\{0; 1\}$ oraliqda bo'ladi. Ushbu ko'rsatkichning qiymati qanchalik 0 ga yaqin

6 Caminal, R. and Matutes, C. (2002), Market power and banking failures, International Journal of Industrial Organization, vol. 20, 1341-1361

bo'lsa, ushbu ko'rsatkich raqobat bozorida hisoblanadi. Aksincha, agar 1 ga yaqinroq bo'lsa, ushbu qiymatga ta'sir qiluvchi omillar salbiy oqibatlarni yuzaga keltiradi. Natijada, bankning ushbu ko'rsatkich bo'yicha raqobat bozorida kuchsiz hisoblanadi.

$f(x_5)$ funksiya qiymati shaxsiy kapital qiymati asosida hisoblanadi. Ularning umumiy harakatlanish chegarasi $\{0; 1\}$ oraliqda bo'ladi. Ushbu ko'rsatkichning qiymati qanchalik 0 ga yaqin bo'lsa, ushbu ko'rsatkich raqobat bozorida hisoblanadi. Aksincha, agar 1 ga yaqinroq bo'lsa, ushbu qiymatga ta'sir qiluvchi omillar salbiy oqibatlarni yuzaga keltiradi. Natijada, bankning ushbu ko'rsatkich bo'yicha raqobat bozorida kuchsiz hisoblanadi.

Ushbu funksiyani ijobiy holatda bo'lishida quyidagi omillarga bog'liq bo'ladi.

Aksiyadorlik kapitali (AK), taqsimlanmagan foyda (TF), boshqa umumiy daromadlar hisobidan haqqoniy qiymat orqali baholangan qimmatli qog'ozlar vositalarini qayta baxolash zaxirasi (QBZ) hamda nazorat qilinmaydigan ishtirok etish ulushlari (IEU)

Ushbu funksiyaning umumiy formulasi quyidagicha bo'ladi:

$$f(x_5) = \frac{TF+QBZ+IEU}{AK} \quad (5)$$

funksiya qiymati moliyaviy faoliyatdan olingan pul mablag'lari qiymati asosida hisoblanadi. Ularning umumiy harakatlanish chegarasi oraliqda bo'ladi. Ushbu ko'rsatkichning qiymati qanchalik 0 ga yaqin bo'lsa, ushbu ko'rsatkich raqobat bozorida hisoblanadi. Aksincha, agar 1 ga yaqinroq bo'lsa, ushbu qiymatga ta'sir qiluvchi omillar salbiy oqibatlarni yuzaga keltiradi. Natijada, bankning ushbu ko'rsatkich bo'yicha raqobat bozorida kuchsiz hisoblanadi.

Ushbu funksiyani ijobiy holatda bo'lishida quyidagi omillarga bog'liq bo'ladi.

Boshqa banklardan qarz mablag'lari tushumlari (QMT), boshqa banklardan olingan qarz mablag'larini qaytarish (QMQ), boshqa qarz mablag'lari tushumlari (BQMT), boshqa olingan qarz mablag'larini qaytarish (BOQMQ), chiqarilgan qarz qimmatli qog'ozlardan tushgan mablag'lar (QQTM), subordinar qarzni qaytarish (SQQ), subordinar qarzdan tushgan mablag'lar (SQTM), oddiy aksiyalar chiqarilishidan bo'lgan tushumlar (OACHBT) hamda to'langan dividendlar (TD).

Ushbu funksiyaning umumiy formulasi quyidagicha bo'ladi:

$$f(x_6) = \frac{QMQ+BOQMQ+SQQ+TD}{QMT+BQMT+QQTM+SQTM+OACHBT} \quad (6)$$

Yuqoridagi formulalardan kelib chiqib raqobat konsentratsiyasini aniqlash funksiyasi quyidagicha bo'ladi:

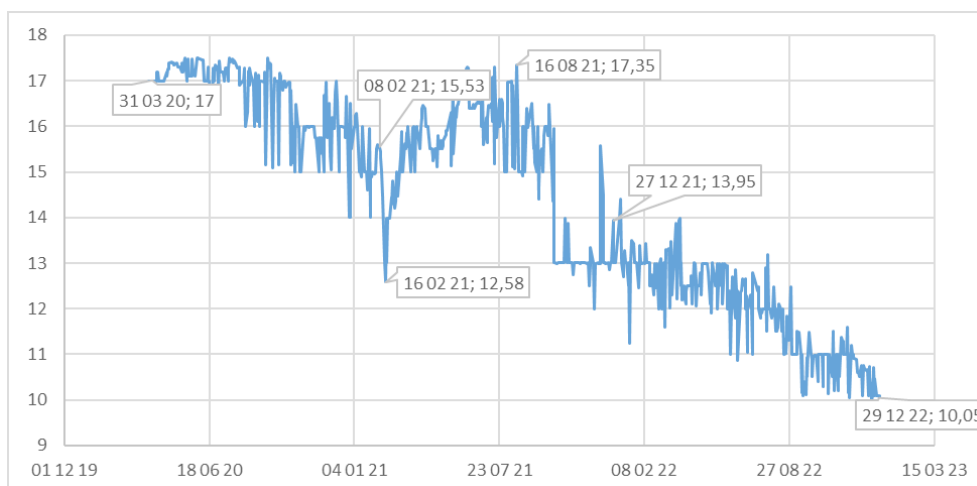
$$BRK = \frac{f(x_1)+f(x_3)+f(x_5)}{f(x_2)+f(x_4)+f(x_6)} \quad (7)$$

Olingan formulalar asosida "O'zsanoatqurilishbank" va "Agrobank" larni 2020-2022-yillar uchun raqobat konsentratsiyasini natijasi orqali, ularning aksiyalarini narxini barqarorligini tahlil qilamiz.

"O'zsanoatqurilishbank" 2020-yildagi ma'lumotlari asosida yuqorida berilgan formulalar asosida hisoblaymiz⁷:

$$\begin{aligned} f(x_1) &= \frac{MA + AVNA + KSA + BA + UMA}{PME + BBM + MKA + IQQ + QKI} = \frac{38024 + 747232 + 167619 + 376520 + 27355}{5601186 + 1859192 + 38959958 + 540222 + 993} = 0,0295 \\ f(x_2) &= \frac{KSM + SM + BM + SQ}{BBM + MM + CHQQQ + BQM} = \frac{0 + 128627 + 44887 + 0}{1496004 + 11616958 + 3273048 + 25683457} = 0,004435 \\ f(x_3) &= \frac{KX + SOX + SZU + AQZ + ZT + MOX + QKZU}{KD + CHVBOSF + OSF + SOOD + QQD + BOD} = \frac{81416 + 17713 + 26103 + 7233 + 790447 + 12}{401784 + 100467 + 72569 + 43444 + 5477 + 29773} = 0,32 \\ f(x_4) &= \frac{1667535}{3289632} = 0,506906 \quad f(x_5) = \frac{TF+QBZ+IEU}{AK} = \frac{1427469+13384+0}{4640011} = 0,310528 \\ f(x_6) &= \frac{QMQ + BOQMQ + SQQ + TD}{QMT + BQMT + QQTM + SQTM + OACHBT} = \frac{46122 + 6488852 + 80000 + 353788}{222218 + 13094718 + 168310 + 94400 + 0} = 0,26 \\ BRK &= \frac{f(x_1) + f(x_3) + f(x_5)}{f(x_2) + f(x_4) + f(x_6)} = \frac{0,0295 + 0,32 + 0,310528}{0,004435 + 0,506906 + 0,26} = 0,853607 \end{aligned}$$

⁷ <https://sqb.uz/uz/for-investors/reports-and-presentations-uz/>

1-rasm: O'zsanoatqurilishbanki aksiyalar narxini o'zgarishi (2020-2022-yillar)

Xuddi shunday "Agrobank"ning 2020-yildagi ma'lumotlari asosida yuqorida berilgan formulalar asosida hisoblaymiz⁸:

$$f(x_1) = \frac{MA + AVNA + KSA + BA + UMA}{PME + BBM + MKA + IQQ + QKI} = \frac{45633 + 1112281 + 7844 + 229326 + 25290}{2989229 + 246594 + 24868630 + 1426797 + 51310} = 0,048$$

$$f(x_2) = \frac{KSM + SM + BM + SQ}{BBM + MM + CHQQQ + BQM} = \frac{11342 + 70115 + 35046 + 214428}{2560842 + 9444823 + 88059 + 13499444} = 0,001293$$

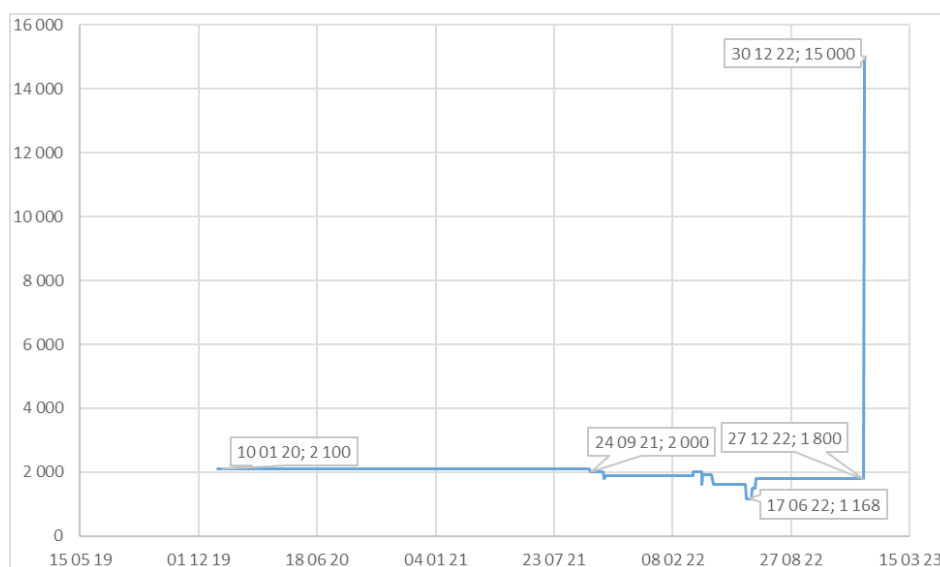
$$f(x_3) = \frac{KX + SOX + SZU + AQZ + ZT + MOX + QKZU}{KD + CHVBOSF + OSF + SOOD + QQD + BOD} = \frac{130486 + 49484 + 14317 + 10169}{327023 + 15717 + 4502 + 49484 + 27393 + 993990} = 0,14$$

$$f(x_4) = \frac{1642213}{2912074} = 0,563932$$

$$f(x_5) = \frac{TF + QBZ + IEU}{AK} = \frac{1412 + 115 + 4882 + 142435}{4932829} = 0,030174$$

$$f(x_6) = \frac{QMQ + BOQM + SQQ + TD}{QMT + BQMT + QQTM + SQT + OACHBT} = \frac{11317 + 9872819 + 9104}{514767 + 100268 + 15845766} = 0,601018$$

$$BRK = \frac{f(x_1) + f(x_3) + f(x_5)}{f(x_2) + f(x_4) + f(x_6)} = \frac{0,222383}{1,177881} = 0,1888$$

2-rasm: Agrobank aksiyalar narxini o'zgarishi (2020-2022-yillar)

8 <https://agrobank.uz/uz/shareholders-and-investors/audit>

Olingan ma'lumotlar asosida qolgan yillar uchun ham banklarning raqobat konsentratsiyasini hisoblab topamiz. Natijada quyidagi ko'rsatkichlarga ega bo'lamiz:

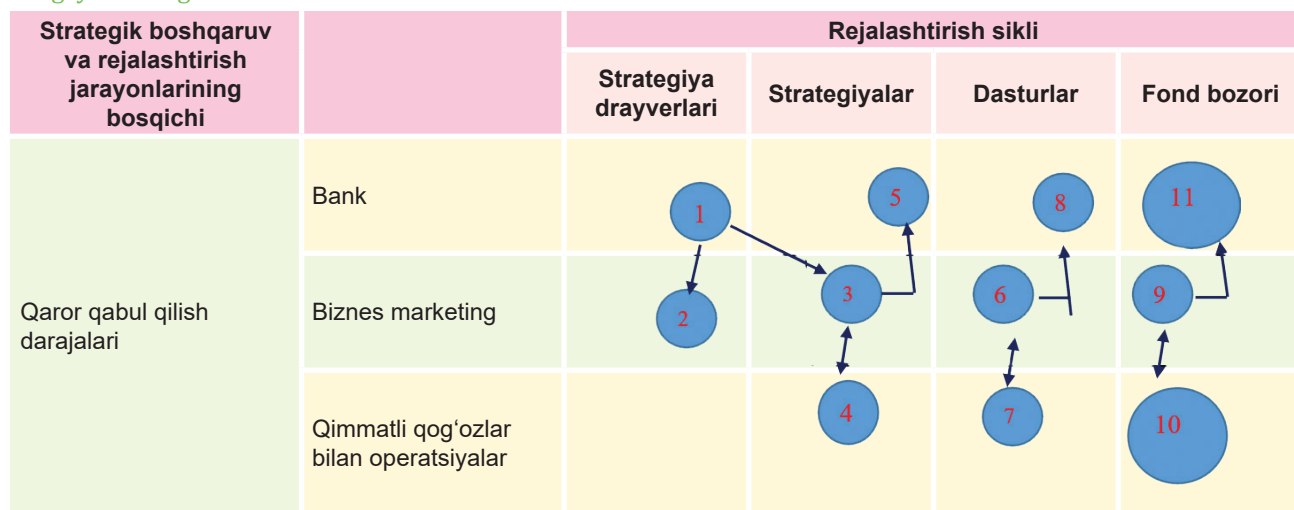
1-jadval: Tijorat banklari raqobat konsentratsiyasi natijalari⁹

№	Tijorat banklari	Yillar		
		2020	2021	2022
1	O'zsanoatqurilishbank	0,854	0,802	0,879
2	Agrobank	0,188	0,396	0,287

Olingan natilarni tahlil qiladigan bo'lsak, taklif etilgan mezonlar bo'yicha O'zsanoatqurilishbank ma'lumotlari raqobat konsentratsiyasi qiymati bo'lib, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga teskari bog'lanishga ega bo'lib, ularni narxi tushib ketganini rasmda ko'rish mumkin. Agrobank ko'rsatkichlari, raqobat konsentratsiyasi qiymati bo'lib, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga to'g'ridan to'g'ri bog'langan bo'lib, ularni narxi oshib borganini ko'rish mumkin.

Yuqoridagi holatlardan kelib chiqqan holda tijorat banklarining fond bozorida ularning ishtirokini kengaytirishning muhim strategik yo'nalishlari sifatida quyidagilarni keltirib o'tish mumkin.

2-jadval: Tijorat banklarida strategik boshqaruv va rejalashtirish jarayonlari orqali fond bozorida ishtirokini kengaytirish algoritmi¹⁰

Yuqoridagi jadval ma'lumotlari asosida tijorat banklarini fond bozorida ishtirok etishini kengaytirishda strategik boshqaruv jarayonlarini amalga oshirishda asosiy e'tibor ishlab chiqilayotgan strategiya drayverlariga e'tibor qaratish zarur bo'ladi. Strategiya drayverlarini ishlab chiqishdan maqsad tijorat banklarini raqobat bozoridagi holatidan kelib chiqib uning boshqa bozorlarga ishtirok etishiga baho beriladi. Bunda, banklarning raqobat bozoridagi holati qanchalik kuchli bo'lsa, ularning strategiya drayverlari ham kuchli bo'ladi. Ushbu 1 chi bosqichdagi mexanizm kuchli bo'lsa, ularning 2 bosqichdagi biznes marketing qaror qabul qilish darajasi yuqori bo'ladi. Strategiya drayverlari bir-birini to'ldirib borish ya'ni uzluksiz zanjir holatida bo'lishi ma'lum bir oraliq uchun ishlab chiqilayotgan strategiya konsepsiyasini mustahkam bo'lishini ta'minlaydi. Bunda strategiya konsepsiyasi "Bank-biznes marketing-qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalar" algoritmini to'g'ri tashkil etishga olib keladi. Rejalashtirish siklini muhim yo'nalishi bu dasturlar hisoblanadi. Tijorat banklari tomonidan ishlab chiqilgan strategiya konsepsiyasi asosida quyilgan vazifani amalga oshirish dasturlari ishlab chiqiladi. Ushbu dasturlar barcha qaror qabul qilish darajalari bilan uzviy bog'langan bo'ladi. Keyingi bosqichda biz tijorat banklarini rejalashtirish siklini fond bozori bilan bevosita bog'lanish algoritmini ko'rish mumkin. Bunda ham fond bozori qaror qabul qilish darajalari bilan uzviy bog'liq bo'lib, ulardagi har bir bosqichda ushbu algoritmning harakati o'zgarib turadi. Tijorat banklarini raqobat bozoridagi imidjini yuqori bo'lishi ushbu taklif etilayotgan rivojlanish sikli "strategiya drayverlari-strategiya-dasturlar-fond bozori" algoritmi bilan to'g'ridan to'g'ri bog'lanishga ega bo'ladi.

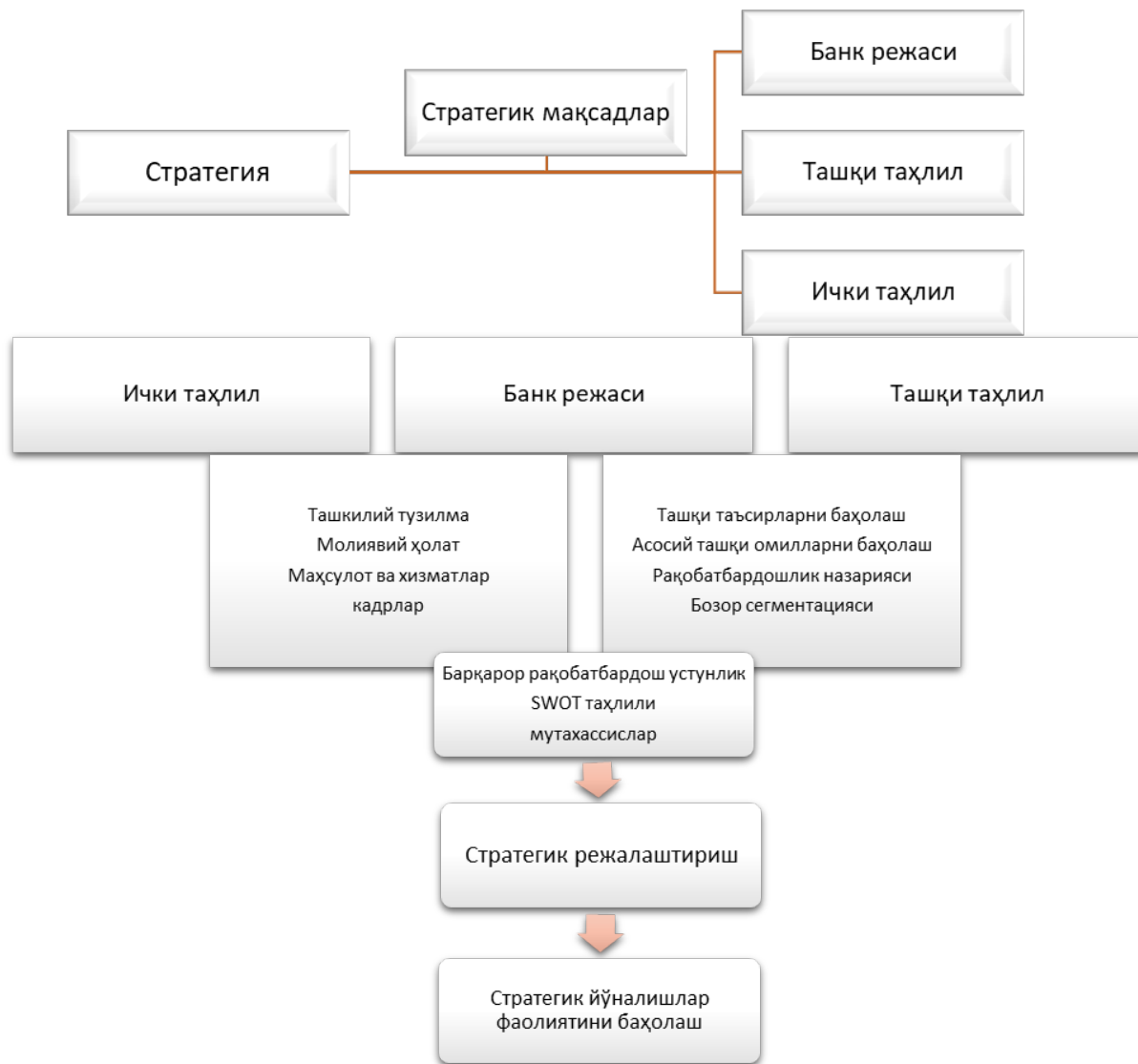
Shuni alohida ta'kidlash zarurki tijorat banklarida strategik maqsadlar qanchalik to'g'ri tashkil etilsa, uning fond bozoridagi ishtiroki shunchalik mukammal bo'lishi hamda ularning aksiyalari narxi barqaror bo'lishini ta'minlaydi.

⁹ Muallif hisob-kitobi asosida tuzilgan.

¹⁰ O'rganilgan adabiyotlar asosida muallif tavsiyasi.

Strategik maqsadlarni amalga oshirish algoritmini quyidagicha amalga oshirish taklif etiladi:

3-rasm: Strategik maqsadlarni amalga oshirish algoritmi¹¹

Ushbu strategiya maqsadlarini amalga oshirish algoritmidagi tijorat banklari e'tibor berishi zarur bo'ladigan muhim yo'nalishlar bu ichki va tashqi muhim faoliyati hisoblanadi. Hozirgi kunda dunyo meqeyosida bo'lib turgan turli iqtisodiy va siyosiy jarayonlarni o'zgarishi bu bevosita har qanday strategiyaga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu esa qo'yilgan maqsaddan chetga chiqish va oqibatda turli omillarning ta'siri natijasida inqirozga olib keladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tahliliy ma'lumotlar asosida quyidagi xulosalar shakllantirildi.

1. Tijorat banklarini raqobat konsentratsiyasi mezonlari ishlab chiqildi. Jumladan, tijorat banklari raqobat konsentratsiyasi qiymati $Rk \leq 0.5$ bo'lsa, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga to'g'ridan to'g'ri bog'langan bo'lib, ularni narxi oshib boradi. Agar, raqobat konsentratsiyasi qiymati $0.51 < Rk \leq 0.8$ bo'lsa, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga o'zaro nomutanosiblikda bo'lib, ularni narxi keskin o'zgarib to'radi. Agar, raqobat konsentratsiyasi qiymati $0.81 < Rk \leq 1$ bo'lsa, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga teskari bog'lanishga ega bo'lib, ularni narxi tushib ketadi.
2. Bank raqobat konsentratsiyasi formulasi ishlab chiqildi va uni ko'rinishi quyidagicha ifodalash taklif etildi:

11 Muallif ishlanmasi.

$BRK = \{f(x_1); f(x_2); f(x_3); \dots f(x_6)\}$ raqobat konsentratsiyasini aniqlash funksiyasi quyidagicha bo'ladi:

$$BRK = \frac{f(x_1) + f(x_3) + f(x_5)}{f(x_2) + f(x_4) + f(x_6)}$$

3. "O'zsanoatqurilishbank" va "Agrobank" larni 2020-2022-yillar uchun raqobat konsentratsiyasini natijasi orqali, ularning aksiyalarini narxini barqarorligini tahlil qilindi va quyidagi natijalarga erishildi: taklif etilgan mezonlar bo'yicha O'zsanoatqurilishbank ma'lumotlari raqobat konsentratsiyasi qiymati $0,81 < Rk \leq 1$ bo'lib, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga teskari bog'lanishga ega bo'lib, ularni narxi tushib ketganini hamda Agrobank ko'rsaktichlari, raqobat konsentratsiyasi qiymati $Rk \leq 0.5$ bo'lib, aksiyalar narxi fond birjasidagi o'zgarishlarga to'g'ridan to'g'ri bog'langan bo'lib, ularni narxi oshib borgani aniqlandi.
4. Strategik maqsadlarni amalga oshirish algoritmi taklif etildi. Tijorat banklarini raqobat bozorida imidjini yuqori bo'lishi ushbu taklif etilayotgan rivojlanish sikli "strategiya drayverlari-strategiya-dasturlar-fond bozori" algoritmi bilan to'g'ridan to'g'ri bog'lanishga ega bo'lishi asoslandi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Caminal, R. and Matutes, C. (2002), Market power and banking failures, International Journal of Industrial Organization, vol. 20, 1341-1361.
2. Алавердов А. Р. Стратегический менеджмент в банке: учеб. пособие. —М.: МЭСИ, —1999. —С. 36.
3. Якунин С. В.. Типы стратегий банка на рынке ценных бумаг 19 (322) —2013 <https://cyberleninka.ru/article/n/tipy-strategiy-banka-na-rynke-tsennyh-bumag>.
4. <https://agrobank.uz/uz/shareholders-and-investors/audit>
5. https://cbu.uz/upload/medialibrary/30a/ku4mkaxnxb3h3w3c8risvrp4dcm33is/FSR_2022_Uz.pdf.
6. <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-i-deyatelnost-kommercheskih-bankov-na-fondovom-rynke?ysclid=liyk0na3mp89533686>.
7. <https://sqb.uz/uz/for-investors/reports-and-presentations-uz>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tele.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.